

Regionalt kulturmiljö program

Del 4 - Fornvård

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Titel: Regionalt kulturmiljöprogram. Del 4 - Fornvård
Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanlands län
Utgivningsår: 2013
Författare: Per Gustafsson och Olof Pettersson
Diariernr: 430-5557-2011
Foto: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

FORNVÅRD

Strategidokument inom ramen för Södermanlands läns
kulturmiljöprogram

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte	7
Mål	
Fornvårdsarbetet ska leda till att kulturarvet används och utvecklas	8
Kulturarvet ska förmedlas som en mångbottnad och mångfacetterad kontext	9
Fornvården ska utgå från ett representativt urval av objekt och samtidigt vara till nytta för generella bevarandenaspekter	9
Värdeskalor	9
Metod/Genomförande	11
Kartografisk redovisning av fornvårdsobjekt	11
Nya möjligheter för fornvården	12
Hur vi når ut med informationen	12
Kontroll och uppföljning	14
Referensobjekt och uppföljning	14
Litteratur	14
Bilagor	
Bilaga 1 Fornvårdsobjekt – Typer	15
De osynliga fornvårdsobjekten	16
Industrilandskapet	16
Kommunikationsrelaterade objekt	17
Nya typer av fornvårdsobjekt	17
Bilaga 2 Fornvårdsobjekt före revidering – Tabell med kommentarer	19
Kommentarer	22
Bilaga 3 Karta med fornvårdsobjekt och riksintresseområden för kulturmiljövården	23

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Södermanlands län har utarbetat ett kulturmiljöprogram där en revidering av länets fornvårdsprogram ingår som en del. Länsstyrelsens ambition är att få en tydlig och enhetlig hantering av fornvårdsobjekten samt de insatser som utförs där av såväl Länsstyrelsen som andra aktörer. Länsstyrelsen har idag 439 noterade fornvårdsobjekt och antalet är inte realistiskt i förhållande till de ekonomiska medel som finns att tillgå samt disponibel tid. Utöver detta finns ytterligare ”fornvårdsobjekt” genom exempelvis kommunerna och hembygdsrörelsen.

Fornvård är ett begrepp som spänner över ett brett spektrum och kan förknippas såväl med den fysiska vården av komponenterna i landskapet som med vården av ”minnet” över det som varit. Fornvården ska vara en del av den samlade förvaltningen av landskapets miljömässiga, ekonomiska och sociala kvalitéer.

För många av de fornvårdsobjekt som finns med på Länsstyrelsens nuvarande lista utförs idag inga eller högst begränsade vårdinsatser. Länsstyrelsen strävar nu istället mot att kraftigt reducera antalet fornvårdsobjekt och därigenom få mer resurser att lägga på dem som blir kvar respektive tillkommer. Det är bättre att inte vårda ett objekt alls än att vårda det på ett undermåligt sätt. För att fånga upp hur arbetet fungerar ska Länsstyrelsen göra en årlig avstämning som återkopplar till samtliga aktörer.

Vården av kulturmiljöer syftar till att bevara platser med autenticitet som uppmuntrar besökarens upptäckarglädje och att skapa besöksmål med relevant information och god tillgänglighet.

Urvalet ska styras av en bred ansats som omfattar flera olika komponenter och tillåter många perspektiv. Det talar för att valet även i fortsättningen främst faller på objekt som har rikt sammansatta

sammanhang framför lösryckta företeelser. Ett inledande arbete i den kommande urvalsprocessen blir att identifiera vilka objekt som idag finns upptagna hos Länsstyrelsen och andra organisationer.

Objekten ska vara relaterade till riksintressen för kulturmiljövården och till Länsstyrelsens landskapsstrategi. Det ska vara ett urval som representerar den mångkulturella prägnen i källmaterialet, det tätortsnära och det estetiskt tilltalande, samtliga kommuner, naturmiljöer och fossila naturmiljöer samt det som riskerar att förstöras och suddas ut.

Urvalet av fornvårdsobjekten ska vara vetenskapligt befogat såväl som förankrat hos allmänheten. Bruksvärde och utvecklingspotential, kunskapsvärde och upplevelsevärde är viktiga parametrar att utgå från.

Många av våra forn- och kulturlämningar är skyltade på plats, men kvalitén på skyltarna skiftar kraftigt såväl innehållsmässigt som rent fysiskt. Att mötas av en oläslig skylt, en tom skylthållare eller en text som har passerat ”bäst-före-datum” skapar inga positiva mervärden. Som en del i projektet föreslår vi därför en total genomgång av skyltbeståndet i länet för att få en bild av hur det ser ut och vad man primärt kan göra för att rätta till de värsta bristerna. Efter revisionen kommer vi att sträva efter att skylta fornvårdsobjekten i den takt de beslutas och vårdinsatserna påbörjas. Av resursskäl kommer vissa av skyltarna i fält att ersättas av digital information genom Internet.

Bakgrund

Fornminnesvården har sedan år 1996 varit decentraliserad till länsstyrelserna. Tidigare låg huvudansvaret på Riksantikvarieämbetet som sedan 1980-talet samarbetade med andra aktörer på central, regional och lokal nivå. Samarbetet var en följd av att anslagen till

fornminnesvården minskade och hotade verksamheten (Danielsson 2006:16).

Fornvård är ett begrepp som spänner över ett brett spektrum och kan förknippas såväl med den fysiska vården av komponenterna i landskapet som med vården av ”minnet” över det som varit. Med minne menar vi människors relation till och värderingar av lämningarna samt de sammanhang i vilka objekten kan sättas. De fysiska spåren får större betydelse om de kan förknippas med en händelse eller berättelse och att sambandet går att belägga. Den uppmärksamhet som lämningarna får på det lokala planet är viktig för att utveckla synen på dem och tillföra nya perspektiv. Mycket av det senare arbetet sker genom människor som har kulturminnen i sin hemmiljö, till exempel de som är verksamma i hembygdsföreningar. Det som vi fortsättningsvis kommer att fokusera på i detta dokument är till stor del den fysiska fornvården. Framöver är det dock av vikt att förvalta såväl lämningar som minnen.

Det som styr fornvården hitintills i länet är formellt i första hand de riktlinjer som Länsstyrelsen satt upp för vilka objekt som ska ingå, medan det i praktiken bygger på de fältinsatser som Skogsstyrelsen Sörmlands distrikt utfört med sina arbetslag på ett urval av objekten. Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion har för de senaste fem åren, med ett undantag och då något högre, betalat ut ungefär 600 000 kronor årligen för fornvård. Av denna summa har Skogsstyrelsen fått 450 000 kronor per år. Återstoden har vanligen delats ut i mindre poster till enskilda projekt. Att Skogsstyrelsen har fått merparten av pengarna bygger på bedömningen att det har varit ett kostnadseffektivt sätt att bedriva fornvården. Skogsstyrelsen har efter samråd med Länsstyrelsen relativt självständigt utfört arbetet. Den tid som Skogsstyrelsen nedlagt på arbetet är hög sett i relation till disponibla ekonomiska medel räknat på ett marknadsmässigt pris

och det beror på att arbetslagen är en form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Utöver detta har också olika former av fornvård skett i kommunal regi samt genom hembygdsföreningars försorg och en del av dessa objekt sammanfaller med de som Länsstyrelsen pekat ut. Många lantbrukare och djurhållare i länet arbetar aktivt för att hålla landskapet öppet genom bete och de kan då få en viss ekonomisk ersättning i form av gårdsstöd och miljöersättningar från Jordbruksverket. För betesmarker med höga natur- och/eller kulturvärden finns en högre miljöersättning där man kan få ersättning för att låta synliggöra forn- och kulturlämningar och hålla dem fria från flerårig vegetation. Det är Landsbygdsenheten på Länsstyrelsen som beviljar detta. Även här sammanfaller vissa områden med av Länsstyrelsen utpekade fornvårdsobjekt.

Finansieringen av fornvården sker huvudsakligen genom de medel som Länsstyrelsen avsätter från de av Riksantikvarieämbetet tilldelade anslagen. En icke oväsentlig del kommer från kommunerna genom deras egna vårdinsatser, men också Skogsstyrelsen bidrar. Ett stort mörkertal är de frivilliga insatser som förekommer genom hembygdsföreningar och liknande. Fornvård är en kontinuerligt pågående process när den väl inletts och det kan kosta mer än det smakar att tvingas avbryta vårdinsatser.

För många av de fornvårdsobjekt som finns med på Länsstyrelsens nuvarande lista utförs idag inga eller högst begränsade vårdinsatser. Länsstyrelsen strävar nu istället mot att kraftigt reducera antalet fornvårdsobjekt och därigenom få mer resurser att lägga på dem som blir kvar. Det är bättre att inte vårda ett objekt alls än att vårda det på ett undermåligt sätt.

Olika typer av lämningar och bebyggelse skildrar olika gruppers historia. Hur fornminnesvården vuxit fram som egen disciplin genom århundradena till att idag

vara en del av förvaltningen av landskapet redovisar vi av utrymmesskäl inte här. För det senare hänvisas till Riksantikvarieämbetets ”Handbok i fornminnesvård” (Danielsson 2006).

Värderingar, världsbilder, synen på samhället, religion och kunskapssyn påverkar perspektiven i samhället vilket vi måste vara medvetna om. I egenskap av kulturmiljövårdare medverkar vi till samhällsdiskussionen genom att agera och yttra oss kring de historiska och humanistiska aspekterna i olika sammanhang där kulturarvet berörs.

Syfte

Syftet med fornvårdsinsatserna är att med betoning på humanistiska och historiska perspektiv förstärka, förnya och förbättra våra utgångspunkter för ett gott samhällsliv.

Vården av kulturmiljöer syftar till att bevara och tillgängliggöra platser med autenticitet som uppmuntrar besökarens upptäckarglädje. Vi vill skapa besöksmål som kombinerar rekreation med kunskapsupplevelser. Platserna måste hållas levande och angelägna genom återkoppling till besökarnas upplevelser för att kunna utvecklas och vårdas framöver.

En grundinställning i planeringen av fornvården är att göra lämningarna tillgängliga för allas historieuppfattning och värderingar. Det går inte att förhålla sig helt neutral till den information som vi för fram. Tanken är att olika sätt att se på historia genererar nya aspekter på källmaterialet genom att medborgarnas synpunkter tas tillvara.

Autentiska källor och aktuella perspektiv ska känneteckna fornvårdsarbetet. Samhällsutvecklingen skapar nya perspektiv samtidigt som forskningen inom kulturmiljöområdet också bidrar med ny kunskap.

Mål

Fornvården ska vara en del av den samlade förvaltningen av landskapets miljömässiga, ekonomiska och sociala kvalitéer.

Länsstyrelsen ska vara sammanhållande och i samverkan med övriga aktörer som museer, arkeologiska företag, hembygdsföreningar och kommuner formulera strategiska mål för fornvårdsarbetet, fördela statliga medel och vara till stöd för initiativ och planering som rör forn- och kulturlämningar.

Den europeiska landskapskonventionens perspektiv ska beaktas vid valet av objekt för att främja allas upplevelse av den kulturhistoriska dimensionen i den omgivande miljön. Landskapsperspektivets betydelse för stärkande av identitet framhålls i konventionen. Landskapskonventionen betonar medborgarinflytandet och allas perspektiv. På så sätt uppmärksammas alla människors kulturskapande miljö överallt, såväl det speciellt värdefulla som det vardagliga och det vanvårdade.

Ur kulturmiljösynpunkt betonar vi ett humanistiskt och historiemedvetet perspektiv. Det finns anledning att vara vaksam över utvecklingen av krafter som aktivt söker skada utvecklingen av det öppna samhället. För att balansera den typen av yttringar måste vi vara lyhörda, insiktsfulla, modiga och klarsynta i vår ambition att utveckla ett samhälle som även framöver är öppet.

Länsstyrelsen bör argumentera för vilka objekt som ska prioriteras och hanteras som fornvårdsobjekt. Länsstyrelsen bör också informera om hur övriga lämningar hanteras bäst för att fortsätta vara en bevarad tillgång. Ett delmål är att ge exempel på egenskaper i kulturmiljön som i samhällsplaneringen kan lyftas fram som en positiv tillgång och inte som ett hinder.

Samtliga aktörer som är delaktiga i vården av fornlämningar ska uppmärksammas och då även de som arbetar med skötsel på egna initiativ. Vi ska på sikt också arbeta med att söka upp presumtiva aktörer.

Det är önskvärt att ta ett samlat grepp över hur stora ekonomiska resurser som satsas årligen utöver Länsstyrelsens anslag, om det är likvärdiga belopp år från år eller om det finns en form av årlig uppräknig. Länsstyrelsen bör ha en samordnande roll och vara huvudkanalen för att styra vårdinsatserna genom godkännande av vårdplaner och i förekommande fall tillståndsprövningar enligt lag (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML). De insatser som finansieras med medel utanför Länsstyrelsens anslag bör Länsstyrelsen ha kännedom om för ett samverkande syfte. Länsstyrelsen ska vara en rådgivande part för fornvården för de insatser som sker med annan huvudman.

Det finns idag 439 av Länsstyrelsen utpekade fornvårdsobjekt. Efter jämförande studier med andra län, såväl närliggande som på distans, har vi kommit fram till att antalet initialt bör reduceras till en femtedel, cirka 80–90 och därefter en maxgräns på 100 objekt med en given resursnivå. Ska nya vårdobjekt plockas in betyder det att motsvarande antal får utgå.

Urvalet av objekttyper ska framöver präglas av en stor bredd; kronologiskt, rumsligt och innehållsmässigt. Det bör finnas exempel på allt från boplatser från äldre stenålder till industrihistoriska lämningar. Miljöer som omfattar många olika företeelser, samband och sammanhang ska prioriteras.

Intresset och tillgängligheten till fornlämningar ska öka såväl i den fysiska miljön som via digitala media.

Fornvårdsarbetet ska leda till att kulturarvet används och utvecklas

Den europeiska landskapskonventionen sätter den verksamma människan i centrum för upplevelsen av den fysiska och sociala omgivningen. Det ligger i konventionens definition av landskapet som ett område som det uppfattas av människor. Fornlämningarna ska kunna ingå i nya sammanhang som är relaterade till den mångfald av landskapsperspektiv som skapas i det aktiva samhället. Dagens verksamma människor ska kunna utveckla en aktuell syn på platsernas historiska betydelse. Fornlämningarna utgör, om de görs tillgängliga, en länk till egna upplevelser av historien och en länk till att uppfatta platser på flera olika sätt.

Det ska vara möjligt för alla att pröva nya synsätt som tydliggör de utvecklingsmöjligheter som kulturmiljön erbjuder. Exempelvis kan man uppmärksamma ett områdes historia genom att förmedla resultat från arkeologiska undersökningar av borttagna fornlämningar och genom de lämningar som ligger kvar i nära anslutning till bostadsområden. Det kan tillföra tidigare okända kvalitéer till ett område och skulle kunna utvecklas i kommunernas planering. Genom att satsa tid på information och fysisk vård i dialog och samverkan med de som bor eller arbetar i ett område kan miljön utvecklas till att bli mer attraktiv och kan innehålla element till ett ramverk för att skapa sammanhang i rums- och historieuppfattningen för flera olika grupper. I bästa fall skapas nya positiva upplevelser kring platsen och dess minnesstatus höjs. För att uppnå positiva effekter krävs medborgardialog, uppföljning samt utvärdering och vid behov omvärdering av det urval av platser som gjorts. Att utvärdera platsernas roll och betydelse i människors aktiva liv är ett sätt att förstå variationen i samhällets kulturskapande miljöer. Med ökad

förståelse och kunskap kan förmedlingen av kulturarvet förbättras.

Kulturarvet ska förmedlas som en mångbottnad och mångfacetterad kontext

Kulturmiljövårdens, forskarsamhällets och samhällsmedborgarnas sätt att återge, reflektera över och förhålla oss till kulturarvet är grundläggande i sammanhanget. Totalt omfattar mänsklig närvaro och verksamhet i den här regionen efter senaste istiden 8000–10000 år. Denna enorma tidsrymd bör betraktas med ett mångfaldsperspektiv som utgångspunkt för att inte kunskapsupplevelserna ska begränsas av den relativt korta tidsrymd som kan benämnas Sveriges historia.

Att uppleva kulturyttringar från andra tider handlar om att vara öppen för att människor på många olika sätt skapat relationer till fysisk och social omgivning. Här och nu tolkar vi omgivningen med ledning av våra erfarenheter och översätter lämnarna från det förflutna med våra samhällsbegrepp. Vi kommer inte kunna förklara händelser i det förflutna fullt ut. Vissa sammanhang kommer att förbli oklara på grund av att våra referensramar har begränsningar. Med nya insikter utökar vi vår erfarenhet och kan omvärdera det vi i ett tidigare skede inte kunnat förstå. Det ger också möjligheter att förnya våra perspektiv på nutid och framtid förutsatt att vi är beredda på att öppet diskutera nya aspekter av kultur och samhällsliv.

Genom en öppen attityd till nya inspel kring kulturmiljön synliggörs relationer och sammanhang som inte uppmärksammats tidigare. I takt med att dialogen och kunskapsutbytet omfattar allt fler människor kommer förhoppningsvis grunden för urval av platser och objekt att utvecklas. Den gamla bilden och den traditionella historieskrivningen kan kompletteras med en komplex och varierad struktur, vilken öppnar för nya insikter om människan som samhällsvarelse.

Fornvården ska utgå från ett representativt urval av objekt och samtidigt vara till nytta för generella bevarandenaspekter

Urvalet ska styras av en bred ansats som omfattar flera olika aspekter och egenskaper samt tillåter många perspektiv. Det talar för att valet även i fortsättningen främst faller på objekt som tillhör rikt sammansatta sammanhang.

Fornvårdsobjekt ska helst vara knutna till riksintressen för kulturmiljövården och till områden som utpekats i Länsstyrelsens landskapsstrategi. Det ska vara ett urval som representerar många olika aspekter av samhällsliv och naturmiljöer i nutid och dåtid.

Såväl rena skydds- och bevarandenaspekter som förmedlingsaspekter ska vara avgörande för valet av objekt. Därför är det av vikt att vårda många olika typer av lämningar för att utveckla och förbättra fornvårdsmetoderna och skyddsaspekterna samt för att kunna lämna råd och kunskapsunderlag till aktörer inom samhällsplanering, företagande och föreningsliv. Bland de objekt som vårdats hittills dominerar järnåldersgravfält, eftersom den typen av lämningar framträder tydligt i landskapet. De ligger ofta i anslutning till dagens bebyggelse, ingår i sammanhang med exempelvis runstenar, bytomter, vägsträckningar och kyrkor. De utgör rekreatiomsområden som förenar natur- och kulturupplevelser. Även om det framtida urvalet kommer att omfatta ett bredare urval av fornlämningstyper så kommer järnåldersgravfälten även i fortsättningen att vara den största gruppen därför att de omfattar så många av de aspekter som man önskar från ett fornvårdsobjekt.

Värdeskalor

Kulturmiljön representerar ett områdes historia och belyser människors verksamhet från dåtid till nutid. Ansvaret

för att skydda och vårda kulturmiljön delas av alla. Kulturmiljön innehåller egenskaper som inte bara representeras av fysiska objekt utan även av ortnamn och traditioner. Vi ska kunna hantera såväl sammansatta miljöer som enskilda platser. Det karaktäristiska och uttrycksfulla hos en plats får en betydelse utifrån sina egna värden. Med de omgivande sammanhangen får vi möjlighet att förstå samhällsmönster och livsstilar.

Fornvårdsobjekten ska bedömas utifrån parametrarna bruksvärde och utvecklingspotential, kunskapsvärde och upplevelsevärde (se nedan) och graderas i en numerisk skala i tre nivåer. Vi har valt tre nivåer utifrån jämförelser med hur natur- och kulturmiljöer hanterats i exempelvis miljökonsekvensbeskrivningar. I skalan motsvarar 1 ett mycket högt kulturhistoriskt värde, 2 ett högt kulturhistoriskt värde och 3 anger ett visst kulturhistoriskt värde. Bedömningskalan är relativ och har som syfte att jämföra miljöerna med varandra.

Idag finns fornvårdsobjekten klassificerade i en fyrgradig skala och då med 1 som högsta värde. Denna värdering har legat till grund för vilka objekt som skulle prioriteras i det tidigare fornvårdsarbetet. Det bör observeras att knappt 30 procent eller omkring 120 objekt inte har något värde inskrivet. Vår uppfattning är ändå att man i första hand kan utgå från denna första värdering, naturligtvis med en uppgradering så att alla har ett värde inskrivet, för att hitta merparten av de fornvårdsobjekt som ska finnas kvar efter revideringen.

För de nya fornvårdsobjekten kan det diskuteras om det behövs en klassificering enligt ovan eller om de ska tillmätas ett och samma värde? Detta med tanke på att antalet fornvårdsobjekt kommer att reduceras väsentligt och att urvalsprocessen blir ett klassificeringsfilter i sig. Vi tror ändå att det kan vara bra att ha någon form av klassning och att det sätts i

relation till förmedling/bevarande för att få en tydlig acceptans i hur de olika objekten vårdas.

De värdegrundande parametrar man ska utgå från vid bedömningen av objekten är:

Bruksvärde och utvecklingspotential. På vilka sätt kan kulturmiljön vara angelägen idag och hur kan den utvecklas i framtiden? Merparten av våra kulturmiljöer, såsom fornlämningar, hus, vägar och kyrkor, är på ett eller annat sätt i vardagligt bruk. Platser med höga kulturmiljövärden drar till sig turister, vilket medför att besöksnäringen kan generera utkomst för människor i bygden. En förväntad befolkningsökning i länet kommer att kräva nya bostäder och ökat företagande. Detta kan leda till nya markanspråk men också nya möjligheter att lyfta fram kulturmiljön som skapare av livskvalitet för boende och näringsidkare.

Kunskapsvärde. Vad kan en kulturmiljö berätta om dåtiden? Kulturmiljön är en oersättlig källa till historisk kunskap. Att bevara och utveckla kulturhistoriska samband eller miljöer är av betydelse för ett områdes historia. Här måste även aspekten på framtida generationer läggas in. Det unika och oersättliga ska lyftas fram och skyddas i den utsträckning det är praktiskt genomförbart.

Upplevelsevärde. Vad är det som lyfter fram kulturmiljön så att den uppmärksammas i dagens landskap? I upplevelsen av en miljö spelar samband och sammanhang samt kontinuitet en stor roll. Upplevelsevärdet kan exempelvis vara visuellt, symboliskt eller identitetsskapande.

Det är centralt att söka många skilda beröringspunkter och sammanhang för objekten. Riksintressetillhörighet, landskapstyp, tätortsnära läge, tillgänglighet för besökare med funktionshinder, estetiskt värde och rekreativvärde är exempel på egenskaper

som ska vägas in. Riksintresseområden för kulturmiljövården ska vara basen för förmedlingen för att ge objekten ett innehållsrikt sammanhang. Om Länsstyrelsen genom fornvårdsinsatser prioriterar och uppmärksammar kulturmiljöer av riksintresse skapas ett bättre underlag för kommunernas planering. I många fall har dessa områden potential för att bli ramverk för ett kulturhistoriskt landskapsperspektiv.

Metod och Genomförande

Ansatsen innehåller inte bara fysisk vård av fornlämningarna utan också vård av platsens historia och minnen. Här tar samtid och framtidsperspektiv vid och drar i minnet. Som sakområdesföreträdare ska Länsstyrelsen med ledning av lämningarnas egenskaper och sammanhang ta till vara på inspel från samhället och medborgarna. Det kräver också en beredskap för att diskutera och reagera när effekten av nya inspel och aktiviteter riskerar att orsaka skador på lämningarna.

Ett inledande arbete i den kommande urvalsprocessen blir att identifiera vilka objekt som idag finns listade hos Länsstyrelsen och andra intressenter. För själva urvalsförfarandet avser vi att söka en tydlig koppling mot Länsstyrelsens landskapsstrategi samt riksintresseområdena. Detta betyder att urvalet i första hand inriktas mot objekt som vi vet har en bred bärkraft gentemot rådande policy. Vissa objekt kommer att väljas för att uppnå en god representativitet beträffande fornlämningstyper och då kan solitära lämningar bli aktuella. Vi föreslår också en samverkan med andra enheter inom Länsstyrelsen för att hitta objekt där vårdinsatser gagnar såväl natur- som kulturmiljö. Med det senare arbetssättet ges miljöer med mångkulturell tyngd, i den mån de går att identifiera. Objekttyper som saknas i befintligt utbud ska ges utrymme. Alla typer kan naturligtvis inte tas med, men ett stort antal måste åtminstone prövas i urvalsprocessen. Med ett historiskt

perspektiv kan också objekt lyftas fram från Rannsakingar om antikviteter i Södermanland 1667–1686. Redan då gjordes en form av urval för viktiga platser i landskapet.

Kopplingen till allmänheten måste bli starkare än idag för att nya grupper ska nås. Det måste vara enkelt att tillgodogöra sig informationen samtidigt som den ska locka till besök på platserna. Personal från kulturmiljövården bör därför årligen vid ett eller flera tillfällen, exempelvis arkeologidagen eller kulturarvsdagen, finnas på plats vid ett eller flera objekt och informera om fornvårdsverksamheten. Information i fält till skolor är en annan typ av utåtriktad verksamhet som kan bli aktuell. Det gäller att informera och arbeta mot fler än de traditionella mottagarna.

För att betona kulturmiljöns värden bör fornvårdsfrågorna ventileras tillsammans med andra kulturmiljöaspekter tidigt i kommunernas planprocesser. Länsstyrelsen bör till respektive kommun lämna information om vilka objekt som ingår i Länsstyrelsens fornvårdsprogram. Kommunerna bör uppmuntras till att engagera sig i gemensamma vårdprojekt. Det skulle stärka det lokala och regionala engagemanget och ge möjlighet att uppmärksamma fler perspektiv på fornlämningar.

Förutom värdeskalor föreslår vi också att det arbetas med värdeskalor som anger vilken insatstyp respektive fornvårdande aktörer förväntas utföra.

Kartografisk redovisning av fornvårdsobjekt

En annan viktig sak att ta ställning till är hur ett fornvårdsobjekt rent kartografiskt ska avgränsas. Ett vårdobjekt som består av en mindre ensam anläggning/konstruktion ska översiktligt redovisas som en punkt. Men ska det även vara så på detaljkartan eller är det ett område som ska framhävas? När det gäller

mer ytmässigt utbredda kulturmiljöer är det naturligtvis ett område vi talar om. Är det så att området ska ha fasta yttre gränser eller kan det markeras som en skrafferad yta utan yttre linjer? Det senare ger en mer öppen övergång mot omgivande landskap än vad en ren streckmarkering anger. Ett streck på en karta uppfattas vanligen av flertalet som en definitiv gräns, men det är många gånger svårt att korrekt sätta en sådan markering. En mjukare gräns är att föredra då det inte är frågan om rena skyddsobjekt. Inom fornvårdsobjekten förekommer det vanligen fornlämningar och dessa har ett skydd genom lag (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML).

Nya möjligheter för fornvården

I de fall där vi prioriterar objektens autenticitet kommer vården att handla om att undanröja direkta skadeverkningar men i övrigt göra så små förändringar som möjligt. För de utpräglade besöksobjekten gäller att göra lämningarna synliga, att i förekommande fall restaurera dem och att göra platserna tillgängliga. Dessa objekt bör förses med varsamt utplacerade informationsskyltar som inte skadar lämningarna.

Vi bör söka nya sätt att presentera de objekt som helt saknar spår ovan mark. Här kan digitala framställningar göra det lättare att upptäcka platser. Det kan gälla kulturlandskap som förändrats genom landhöjning, klimatförändringar eller sentida bruk. Fornlämningarna hanteras idag i digitala databaser och digitaliserade kartor som är tillgängliga via internet. Tillgänglighet i geografiska informationssystem (GIS) möjliggör en mer innehållsrik upplevelse och ett ökat kunskapsvärde förutsatt att lämningarna bevaras i största möjliga utsträckning. Redan idag finns teknik för att via mobiltelefon få text, bild eller ljudinformation om lämningarna direkt på plats. I takt med att tekniken utvecklas och sprids kommer allt fler att kunna ta del av fornlämningsinformation via digitala

media. Framöver kan tillgänglighet via internet komplettera eller i vissa fall ersätta skyltar på plats.

De autentiska källorna ger tillsammans med den sökbara informationen möjligheten för individen att göra egna upptäckter, att ställa nya frågor och att öppna nya perspektiv mycket tack vare den överblick som de digitala redskapen möjliggör.

Friluftaktiviteter och upplevelseföretagandet kan ansluta till kulturmiljöer och därigenom skapa nya värden. Skolverksamhet, svamp- och bärplockning, jakt, friluftsvandring, hundpromenad och cykelturer är exempel på aktiviteter som kan berikas genom att kulturmiljöernas värden blir tillgängliga. Det ger också möjlighet att återupptäcka de fornlämningar som döljer sig i vissa stadsmiljöer.

Hur vi når ut med informationen

Informationen om de nya fornvårdsobjekten måste vara lättillgänglig och kunna föras ut genom flera kanaler. Listor och kartor på Länsstyrelsens hemsida ska vara huvudkanalen. Hit ska också länkar finnas från kommuner och Sörmlands museum samt kanske även Riksantikvarieämbetet. Redovisningen ska vara enkel och överskådlig och huvudsakligen utformas i tabeller med länkning till ”klickbara” GIS-skikt på karta.

Än så länge måste fornvårdsobjekten vara skyltade i fält för att kunna hittas av de som letar aktivt men också de som stöter på något av en tillfällighet. Skyltar är ett klassiskt informationsmedium, men av resursskäl kommer endast ett begränsat antal objekt kunna vara skyltade. Med tanke på nya möjligheter att sprida information skulle en enklare markering i fält med hänvisning till Internet kunna vara tillräckligt för vissa objekt.

Vad ska det stå på skylten mer än vad miljön/objektet består? Kanske är det här viktigt att också tala om av vem och hur det vårdas rent fysiskt.

Internet framstår som en självklar mötesplats för den som har lång väg till platsen. Vissa platser som kräver en dagsutflykt eller längre resa för att upplevas kan ges en ny dimension genom att de görs tillgängliga på internet. En väg skulle kunna vara via Riksantikvarieämbetets internetsida platsR där privatpersoner såväl som myndigheter kan väcka intresse för en viss plats. Genom att berätta om platsen med stöd av egna erfarenheter kan upplevelsen av platsens betydelse spridas och utvecklas. Om det är fråga om en fornlämning kan det uppmuntra besökare och brukare att kommentera, lägga till information eller lämna synpunkter till förbättringar av informationen och för att locka fler att besöka platsen i fält.

Kontroll och uppföljning

Kontroll och uppföljning kommer att bli ett bärande tema för att uppnå en god kvalitet i fornvårdsarbetet. För att nå dit bör det finnas en internutbildning för alla som praktiskt ska jobba med fornvårdsobjekten för att de ska få en stabil bas att utgå från. Internutbildningen ska vara årligen återkommande samt med obligatoriska repetitionstillfällen och uppdateringar. De senare ska man kunna ta del av digitalt. Det är viktigt att Länsstyrelsen också får träffa de arbetslag som ska jobba med fornvården för att berätta om vårt mål med arbetet.

Frageställningarna och synpunkterna nedan är diskussionspunkter som kommer att hanteras i nästa fas när fornvårdsprogrammet konkret formuleras.

- Är det att föredra en uppföljningsverksamhet utifrån fornvårdsobjektets värde? Går det att korrekt hantera frågan på det sättet eller är

det en alltför riktad styrning? Ska man istället se på objekten förutsättningslöst?

- Hur ofta behöver en plats besökas av fornvårdarna? Detta beror naturligtvis på vilken typ av objekt det är och hur resurskrävande vården blir, men det primära är avhängigt vilken nivå Länsstyrelsen lägger på ”vårdribban”.
- Vad gör vi om vårdinsatserna inte fungerar? Här måste det byggas upp en beredskap för att kunna styra processerna rätt om det går fel. Kontrollsystemet ska vara uppbyggt så att det tidigt fångar upp avvikande tendenser.
- Hur nöjda är vi med hitintills utförda vårdinsatser? Uppfyller Skogsstyrelsen våra krav och hur korresponderar detta mot de framtida kraven? Hur ser vi på de andra aktörer som finns ute på banan? Förmodligen krävs det någon form av certifiering av de som ska arbeta praktiskt med fornvården.
- Länsstyrelsen måste också ha en beredskap för att kunna möta de krav som samhället kan ställa på oss vid en genomförd revidering för att hålla allt aktuellt. Men också till dess de fornvårdsobjekt som ska finnas på listan är fullständigt uppdaterade, vilket inte hinns med initialt. De revideringar som kommer att bli aktuella kan antingen göras löpande eller med fasta intervall. Vi ser det mest funktionellt med att ha löpande revideringar i en kontinuerligt pågående process, men med vissa fasta avstämningstillfällen.

Referensobjekt och uppföljning

Under vår genomgång av fornvårdsobjekten och hur de framöver skulle kunna hanteras har vi sett tydliga brister i dagens system avseende tillsyn och uppföljning. En följdfråga av detta är hur vården har utförts och vad det har haft för effekt på slitaget inom området. Det

senare sett ur perspektivet om en ökad tillgänglighet också går att utläsa som ett ökat slitage på miljön? Innebär ett eventuellt ökat slitage också skador på kulturmiljön eller är det rent av försumbart? En del kulturmiljöer är mer robusta än andra och därmed tåligare. Var ska gränsen sättas för när slitaget överstiger nyttan med tillgängligheten? Är det bara den mänskliga faktorn som utlöser ett ökat slitage eller kan det vara så att vårdinsatserna i vissa fall innebär en förändring av de naturgeografiska förutsättningarna som i sin tur genererar en negativ påverkan av kulturmiljön? Ett utestängande av djur genom stängsling skonar naturligtvis vissa objekt, men kan samtidigt skärma av och reducera upplevelsevärdet.

Fornvårdsobjekten måste vara anpassade till landskapet för att utgöra en del av detsamma och får inte upplevas som främmande element. Vid vissa objekt krävs därför åtgärder även för den vegetation som finns i lämningens närområde för att inte gränsen till omgivningen ska upplevas som alltför skarp.

Dessa frågor och fler därtill är viktiga att studera vidare och vi föreslår att det införs en form av referensobjekt. De senare ska naturligtvis ingå som fornvårdsobjekt men endast ett urval vårdas fullt ut och sedan finns en fallande skala till de som får ligga i princip helt för fåfot.

Litteratur

Danielsson, R. 2006. Handbok i fornminnesvård. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Bilagor

Bilaga 1: Fornvårdsobjekt – typer

Befintliga fornvårdsobjekt uppvisar en fördelning som inte är representativ för kulturmiljön i landskapet. Spridningen av objekten är ojämn sett till länets yta och kan snarare beskrivas som koncentrationer till vissa delar. Detta är i många fall befogat men kan lätt missuppfattas av allmänheten. Vissa områden i landskapet har alltid varit mer populära att bo, bruka och vistas i än andra partier. Ett förhållande som gäller än idag och det har satt samt sätter fortfarande sin prägel på kulturlandskapet. Förståelsen av detta är viktig att föra ut därför att ett kraftigt reducerat antal fornvårdsobjekt riskerar att än tydligare visa en ytmässigt ojämn fördelning. Till viss del kompenseras det av att nya objekttyper tillkommer i terräng som inte framhävts tidigare samt naturligtvis en medveten styrning av urvalet av klassiska objekt som exempelvis gravar och gravfält. För att stärka identiteten för vissa platser kan man lyfta fram ”paradobjekt” och då menar vi verkligt högklassiga miljöer med direkt koppling till riksintressen inom kulturmiljövården.

Dominerande objekttyp är förhistoriska gravfält, främst från järnåldern, med knappt 270 objekt eller drygt 60 procent av det totala antalet fornvårdsobjekt. Ett tjugotal av gravfälten ingår med annan typ av objekt. Läger man till detta också ensamliggande förhistoriska gravar (domarring/ar, högar, rösen, skeppssättningar och stensättningar) upptar det närmare 65 procent av hela volymen fornvårdsobjekt. Gravfälten har en oproportionerlig stor del av det totala utrymmet, men de kommer fortsättningsvis även att utgöra en stor grupp, dock kraftigt reducerad såväl numerärt som procentuellt. Gravvar och gravfält är mycket viktiga kulturlämningar då de utgör en för allmänheten tydlig identitetsbärare till våra

förfäder många generationer bakåt. De flesta gravfälten ligger på landsbygden och då i anslutning till en gård eller by i ett odlat/brukat landskap och har varit en form av fredat område sedan de anlagts. Gravfält förekommer också inom tätbebyggda områden i samhällen och städer, men där har många gånger det tidigare landskapet suddats ut. Idag avses liggande gravfält finns det också en hel del av och det visar på hur landskapets olika rum använts över tiden. Gravfältens många gånger monumentala karaktär och publika lägen har varit en annan faktor till att de fått ett företräde jämfört med andra typer av fornvårdsobjekt. Gravvar och gravfält är också objekttyper där insatta vårdåtgärder vanligen genererar ett resultat som ökar såväl upplevelsevärde som bruksvärde.

En annan stor grupp är fornborgar med drygt 50 stycken och detta är en fornlämningstyp som genom sin funktion som bland annat tillflyktsplats i orostider ofta ligger i otillgänglig terräng och inte sällan isolerat från andra typer av kulturlämningar. Trots detta är det en viktig grupp som måste få ett utrymme och då gärna miljöer som är publikt tillgängliga utan allt för stor arbetsinsats.

I övrigt finns en del ruinmiljöer representerade, såsom kloster och kyrkor samt annan bebyggelse. Ruiner förknippas ofta med ”romantik” och kan trots anspråkslöshet upplevas som monumentala. Ruiner är ofta kostnadskrävande att underhålla, dels med tanke på murverk, dels för att hålla undan vegetation både på och i anslutning till ruinen. Här är ofta flera intressenter inblandade, exempelvis Vårfruberga klosterruin som ägs av Statens Fastighetsverk, nyttjas av Svenska kyrkan och där marken är utarrenderad till bete. Vårfruberga klosterförening har också verksamhet på platsen. Från Länsstyrelsen är flera enheter involverade avseende fornvård respektive skötsel av betesmarken.

En form av ruinmiljö utgör rester efter gårdar, byar och torp, men de är sparsamt representerade som fornvårdsobjekt. Här finns en hel del insatser som gjorts på det lokala planet i form av torpinventeringar och liknande, vilket också är en form av fornvård.

Noterbart är att det är ett förhållandevis stort inslag av parker och det är en intressant typ av fornvårdsobjekt. Äldre parker och trädgårdar är något som uppmärksammas alltmer inom kulturmiljövården från slutet av 1990-talet. De kräver en omfattande skötsel för att den i stora delar öppna karaktären av sådana anläggningar ska kunna behållas. De speglar också ett rikt landskap med många gods och stora gårdar, vilket är typiskt för Sörmland. Det känns därför viktigt att även fortsättningsvis kunna visa upp en del parkmiljöer av skiftande karaktär.

Bilder från förhistorisk tid finns genom hållristningar och delvis genom runstenarna, även om det senare är ett skriftspråk. För hållristningarna kan fornvården kombineras med det projekt som med bidrag från Länsstyrelsen bedrivs för att studera hur de bäst kan bevaras.

För en sammanställning av samtliga objekttyper se tabellen i bilaga 2.

De osynliga fornvårdsobjekten

Fornvården har av naturliga skäl en tyngdpunkt på ovan mark synliga objekt, men lika viktigt är det kulturlandskap där resterna finns dolda under markytan. Många människor har kanske sin bostad och dagliga arbetsplats i sådana miljöer och är inte medvetna om att det landskap de ser har fler dimensioner och ett betydande tidsdjup. Genom att lyfta fram det osynliga så att det blir visuellt skapar man en plattform som förhoppningsvis bidrar till att skydda delar av landskapet från förstörande markgrepp i samband med exempelvis jordbruk och skogsbruk.

Idag finns det knappt en handfull förhistoriska boplatser som utgör fornvårdsobjekt, ett exempel är Vråboplatsen (yngre stenålder), ligger i Stora Malms socken utanför Katrineholm, med sina rekonstruktioner av hur bebyggelse och liknande kan ha sett ut då det begav sig.

Vi kommer att lyfta fram någon eller några mesolitiska boplatser (äldre stenålder) i kustbandet mot havet. Här finns en pedagogisk poäng i det att vi befinner oss i en skärgårdszon och då ska man tänka på att inlandet en gång i tiden i stora delar utgjort en liknande miljö. På det här sättet är det lättare att förstå varför vissa typer av kulturlämningar ligger i miljöer som idag är främmande sett i relation till hur det en gång sett ut. En gång i tiden har delar av det idag ödsliga skogstrakterna varit inte direkta centralbygder men väl centralregioner med en rörlig befolkning som anpassat sig efter de naturgeografiska förutsättningarna som landhöjningen bidrog till.

Industrilandskapet

Det äldre industrilandskapet är betydelsefullt i relationen till förståelsen av hur dagens samhälle formats.

Lämningarna efter industriell verksamhet i olika former, såväl storskalig som den som ligger på gränsen till husbehovskaraktär, har på många platser satt tydliga spår i landskapet. Inte sällan hittar vi dessa miljöer i anslutning till vattendrag som då har varit ett av incitamenten, i det här fallet kraften, för verksamheten. Allteftersom tekniken utvecklats och kommunikationerna förbättrats har läget i landskapet fått en underordnad roll, dock inte för den delen som rör det primära uttaget av vissa råvaror som exempelvis bergets malm.

Vi har idag omkring 35 objekt med direkt anknytning till industrilandskapet och där dominerar bergsbruket. En handfull objekt

utgörs av kvarn- och sågmiljöer. De senare kan många gånger ha en koppling till bergsbruket i de att de utnyttjar samma plats men tidsavståndet kan vara betydande. Vi har som mål att i första hand satsa på de miljöer där man har ett brett spektrum av komponenter för att på ett enkelt sätt kunna förstå sambandet mellan de olika stegen i tillverkningsprocesserna. Miljöerna vid Koppartorp och Skottvång är goda exempel på det senare och här genom brytning/beredning av koppar- respektive järnmalm.

Tegelbruk finns också representerat som fornvårdsobjekt. Även mindre anläggningar, såsom exempelvis skvaltkvarnar för husbehovsmalning, kan ha ett mycket högt preparatsvärde utifrån kunskapsperspektivet, även om själva platsen upplevs som en enkel miljö. I den kommande urvalsprocessen ska även dessa miljöer beaktas.

Kommunikationsrelaterade objekt

Att färdas genom landskapet på ett slingrande äldre vägnät anpassat efter terrängen kan ge en förståelse av dåtidens kommunikationer på land. Idag finns ett knappt tiotal objekt med anknytning till denna kommunikation, såsom vägar och broar. En av de främsta företrädarna är Eriksgatan. Man bör även studera de kommunikationer som utförts till havs, exempelvis Valdemarsleden, men också på sjöar och i andra vattendrag. Var finns omlastningspunkterna och hur ligger de i förhållande till trafikstråken? Är detta objekt som ska omfattas av fornvård eller ska de skötas genom annan typ av insats? Under 1800-talets andra hälft började järnvägarna att breda ut sig, dels med allmänna banor, dels med järnvägar anpassade för industrier, gruvor, täkter och liknande. I takt med samhällets omdaning har många av dessa transportsystem byggts om eller försvunnit. ”Spåren” kan ändå ligga kvar med flera generationers lämningar intill varandra. Skogsbruket har

genererat stora volymer virke som måste forslas vidare och gör så ännu. Mycket av transporterna har skett vintertid och inte lämnat bestående spår. Vattendragen har säkert använts där så varit möjligt för att flotta ut timmer. För kommunikationsrelaterade objekt har vi som mål att de i första hand tas upp i anslutning till andra miljöer för att bättre kunna visa på sammanhanget med olika komponenter.

Nya typer av fornvårdsobjekt

Vi har under vår genomgång av fornvårdsobjekten funnit att trots det stora antalet objekt finns många kategorier som är underrepresenterade, enligt vad som framförts ovan, men att det också bör tillföras nya typer. Exempel på det senare är spåren efter det äldre agrara landskapet med fossil åkermark (fornåkrar, röjningsrösen, hägnadssystem, fägator och liknande). Inom det bergshistoriska området bör fler lämningstyper tas med för att ”systemet” ska bli mer komplett. Skogens landskap bör också lyftas fram på ett tydligare sätt då mycket av det ”örörda” kulturlandskapet ligger i denna typ av terräng.

En stor del av Södermanlands läns yta utgörs av skogar, sjöar och vattendrag samt kust mot havet. Beträffande kustlinjen finns idag endast ett fornvårdsobjekt som ligger ute i själva kustbandet och det är ett ”gammalt odlingslandskap” på en ö utanför Oxelösund. Närmare in mot Nyköping finns några skansar. Kusten utgör ett viktigt område för friluftsliv och många platser är välbesökta under sommarhalvåret. Detta talar för att öka antalet objekt i dessa regioner, både för att det rör sig folk här som kan förväntas ha ett intresse av att söka upp fornvårdsobjekt men också för att lyfta fram detta kulturlandskap. Tittar man på de två stora sjöarna i länet syns att området nära Mälaren är väl representerat medan det är glest med fornvårdsobjekt i anslutning till Hjälmaren. För övriga sjöar finns en hel

del objekt i den centrala delen av länet.

Bilaga 2: Fornvårdsobjekt före revidering
Tabell med kommentarer

TYP AV OBJEKT	ANTAL	PROCENTUELL ANDEL
<i>FÖRHISTORISK TID</i>		
Boplats	3	0,7
Fornborg	50	11,4
Fornborg och gravfält	5	1,1
Fornborg, röse och stensättning	1	0,23
Gammalt odlingslandskap	1	0,23
Gravfält	248	56,5
Gravfält och bebyggelse lämning	1	0,23
Gravfält och boplats	1	0,23
Gravfält, fornborg och runsten	1	0,23
Gravfält och hålvägar	1	0,23
Gravfält och hög	1	0,23
Gravfält, hög och skansliknande lämning	1	0,23
Gravfält och park	1	0,23
Gravfält och runblock	1	0,23
Gravfält och runsten	2	0,5
Gravfält och röse/rösen	3	0,7
Gravfält och stensättning	2	0,5
Gravfält, stensättning och röse	1	0,23
Hällristning/hällristningar	3	0,7
Hög	5	1,1
Hög och stensättning	1	0,23
Labyrint	1	0,23
Runristning	2	0,5
Runristning och brofäste	1	0,23

Runsten	4	0,9
Röse	3	0,7
Skeppssättning	2	0,5
Stensättning	3	0,7
Stensättning och domarring	1	0,23
Stensättning och röse	1	0,23
Stensättning, odlingsterrasser och rösen	1	0,23
SUMMA	352	80,4 = 80
Antal objekttyper – förhistorisk tid	31	37
<i>HISTORISK TID</i>		
Avrättningsplats	1	0,23
Bebyggelselämning	1	0,23
”Bebyggelselämning”	1	0,23
Brukslämning	2	0,5
Bytomt	1	0,23
Eriksgata	1	0,23
Fatbur	1	0,23
Gammal gård	1	0,23
Gravkapell	1	0,23
Gruvby	1	0,23
Gruvområde	7	1,6
Gruvor	1	0,23
Husgrunder och vallgrav	1	0,23
Hyttlämningar	1	0,23
Hyttområde	1	0,23
Hytttruin	3	0,7
Hälsobrunn	1	0,23
Järnbrukslämning m.m.	1	0,23

Kalkugn	1	0,23
Kalkugnsruin/kalkugnsruiner	3	0,7
Kanal och fatbur	1	0,23
Kapell	1	0,23
Kastalruin	2	0,5
Klosterruin	1	0,23
Kolbotten och kolarkoja	1	0,23
Kvarn	2	0,5
Kvarn, såg och damm	1	0,23
Kvarnlämning	1	0,23
Kyrkoruin	3	0,7
Kyrkoruin och engelsk park	1	0,23
Kyrkoruin och källa	1	0,23
Källa med brunnpaviljong	1	0,23
Masugnsruin	5	1,1
Masugnsruin och slaggvarp	1	0,23
Medeltida väg	1	0,23
Park	11	2,5
Park och allé	1	0,23
Park och byggnadsminne	1	0,23
Ruin	5	1,1
Runstensbro	1	0,23
Skans	2	0,5
Slätteräng	1	0,23
Stenvalvsbro	2	0,5
Stenvalvsbro och minnessten	1	0,23
Tegelbruksruin	1	0,23
Träbro och vägbank	1	0,23
Trädgård	1	0,23

Varggrop	1	0,23
Vattenhjul med stångång	1	0,23
Vattenkvarn	1	0,23
Åsväg	1	0,23
Ängs- och hagmark	1	0,23
SUMMA	87	20,1 = 20
Antal objekttyper – historisk tid	52	63
TOTALSUMMA	439	100 för respektive procentsats

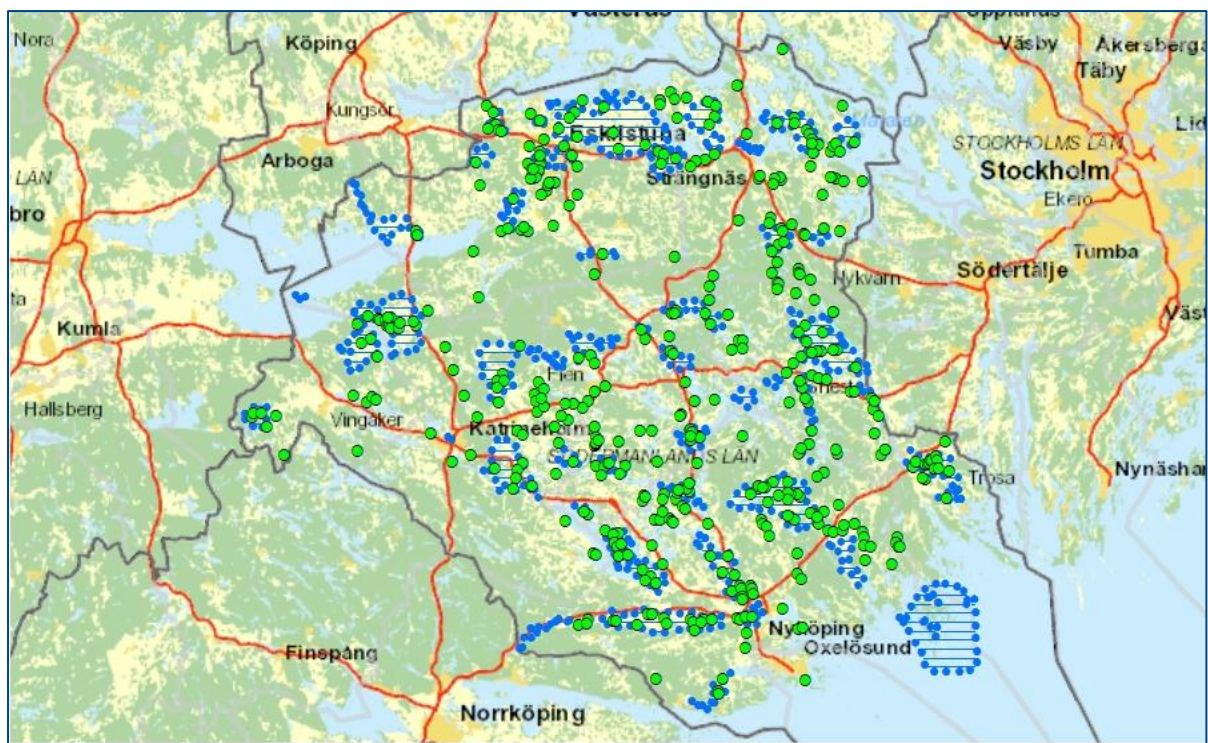
Kommentarer

Tabellen ger en tydlig bild av att dagens urval av fornvårdsobjekt procentuellt har en förhistorisk dominans beträffande det totala antalet objekt. De 352 objekten representerar 31 typer av miljöer, varav gravfälten har en extremt hög andel följt av fornborgarna. Läger man sedan till övriga gravobjekt till gravfälten framträder en extrem fokusering mot gravar. Ett förhållande som i sig inte behöver vara fel då gravar vanligen har såväl högt bruksvärde som kunskapsvärde samt upplevelsevärde genom en direkt koppling till våra förfäder. Vi anser dock att såväl mängden gravar som den procentuella fördelningen bör reduceras kraftigt. Tittar vi på fornvårdsobjekten från historisk tid finns det 52 typer bland 87 objekt och spridningen inom denna grupp är mer jämnt fördelad jämfört med hur det ser ut på den förhistoriska sidan. Visserligen finns det en grupp som sticker ut numerärt och det är parker, men det är blygsamma proportioner i förhållande till de förhistoriska gravarna.

Idag är proportionerna mellan antalet förhistoriska och historiska objekt procentuellt cirka 80/20 i de förstnämndas favör och en mer realistisk fördelning kanske ligger på 60/40 eller 55/45 procent, beroende på vad man väljer för inriktning.

Tittar man däremot på hur de olika objekttyperna fördelar sig mellan förhistorisk och historisk tid har de senare 63 mot de förras 37 procent. Det vill säga att de från historisk tid är betydligt fler samt har en större spridning och representativitet än de förhistoriska trots att det totala antalet fornvårdsobjekt är betydligt lägre. Även här anser vi att en något jämnare fördelning är att föredra inom de olika tidsperioderna.

Bilaga 3: Karta

Kartan visar spridningen av Länsstyrelsens fornvårdsobjekt (grön cirkel) i Södermanlands län före revidering sett i förhållande till områden av riksintresse för kulturmiljövärden (blå markering).

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland